СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ: ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ

Чуприна Юлія Юріївна
студент – бакалавр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e – mail: chupryna2010@meta.ua

Ключові слова: *криміналістика, протидія злочинності, особа злочинця, правоохоронні органи.*

Проблема особи злочинця далеко неоднозначно інтерпретується в юридичній науці. Питання соціально-правового статусу ролі особистості в генезі злочинного діяння, її значення для визначення заходів кримінальної відповідальності, покарання, а також застосування запобіжних заходів гаряче обговорювалися вітчизняними кримінологами та фахівцями у різних галузях права, починаючи з XIX ст. Особливо жваві дискусії розгорнулися з даної проблематики в 60-ті - 70-і рр. XX ст. і ведуться до цього дня. Сучасний розвиток українського суспільства і держави складається на тлі визнання прав і свобод людини найвищою цінністю (ст. 3 Конституції України). У зв'язку з цим пріоритетним напрямком діяльності держави стала охорона життя, здоров'я та недоторканості особи.

Разом з тим практично всі найвизначніші фахівці в даній області схиляються до спільної думки про те, що позитивних результатів у стримуванні злочинності можна досягти не тільки за допомогою раціональної соціальної політики, але і за допомогою здійснення впливу на особу правопорушника.

Нинішня криміногенна обстановка в Україні, має якісно нову форму, відрізняючись від колишніх ситуацій, насамперед масштабами злочинних проявів, ступенем руйнівного впливу на життєздатність суспільства, функціонування та безпеку держави, права і свободи її громадян. Серйозну заклопотаність викликають сьогодні тенденції та якісні зміни злочинних посягань: одночасно з їх кількісним зростанням відзначається збільшення числа, так званих, безмотивних посягань, наростання проявів жорстокості, вандалізму, цинізму, знущання над людьми, зростання організованої злочинності, кількості тяжких та особливо тяжких злочинів. Детальне вивчення суб'єктивних причин і умов, що призводять людей до прийняття рішення про вчинення злочину, дозволяє глибше вникнути в досліджувану проблему і знайти найбільш ефективні способи їх попередження. Особливості злочинної поведінки при вчиненні злочинів обумовлені безліччю об'єктивних і суб'єктивних факторів, які в кінцевому підсумку визначають міру кримінальної відповідальності. Вивчення механізму індивідуальної злочинної поведінки дозволяє на ранній стадії розпізнати злочинну активність, що особливо важливо, наприклад, для попередження насильницьких злочинів проти особи.

Державна влада сьогодні стоїть перед необхідністю вибору такої стратегії у протидії злочинності, яка при збереженні соціальної стабільності і демократичних засад суспільства була б здатна забезпечити ефективне попередження злочинів. В даний час в умовах сучасних реалій результативно і найбільш оптимально боротися зі злочинністю необхідно шляхом економічного впливу на особу злочинця.

Поняття особи злочинця, тобто особистості людини, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, заборонене законом під загрозою притягнення до кримінальної відповідальності, виражає його соціальну сутність, складний комплекс характеризують його властивості, зв'язки, відносини, його моральний і духовний світ, взяті в розвитку, у взаємодії з соціальними умовами, з психологічними особливостями, в тій чи іншій мірі вплинули на скоєння ним злочину. У зв'язку з цим слід уточнити доктринальне визначення особи злочинця, грунтуючись на її соціально-психологічну природу, і розуміти під нею систему соціально-психологічних властивостей (якісних характеристик) індивіда, що сформувалися в процесі його соціалізації і детермінований вибір ним злочинного способу задоволення своїх потреб, що спричинив вчинення злочину.

Вважаємо, що необхідно виділити три основні групи властивостей,які володіють найбільшою ідентифікаційної значимістю:

1) біологічні властивості особистості людини: загальнофізичні особливості (раса, стать, вік); анатомічні (зріст, статура, риси обличчя і т. д.); функціональні (хода, постава, міміка, жестикуляція і т. п.); генетичні (склад крові, слини, поту, сперми, тканин тіла, потожирові речовини, що утворюють запах);

2) психолого - психіатричні властивості особистості людини: темперамент; характер; обдарованості і здібності; спрямованість (інтереси і схильності); психічні аномалії та ін.

3) соціально-демографічні властивості особистості людини: вік, сімейний стан освіту, професійну належність, рід занять, соціальне, матеріальне становище, наявність судимості(інших зв'язків з кримінальним середовищем та ін.). До даної групи належать ознаки, що характеризують особистість з точки зору виконання нею певних функціонально-рольових обов'язків.

Вивчення особи злочинця повинно здійснюватися на трьох рівнях: узагальненому, груповому та індивідуальному.

Узагальнений рівень повинен містити мінімальну сукупність ознак, властивих усім злочинцям, оскільки злочинність, виходячи з позицій кримінології, має соціальний характер і соціальну обумовленість, яка реалізується через особистість.

Груповий рівень вивчення особи злочинця повинен визначатися наявністю в осіб, що здійснюють однотипні злочини, характерних рис, властивих цій групі злочинців.

Індивідуальний рівень повинен визначатися вивченням суб'єкта конкретного злочину.

Визначальне значення в регуляції злочинної поведінки має процес мотивації, полягає в усвідомленні мотивів активності, вибору типу поведінки, а також об'єкта і способу задоволення потреб, тому необхідно уточнити зміст понять «механізм індивідуальної злочинної поведінки», «мотивація злочинної поведінки», співвідношення між елементами і етапами механізму індивідуальної злочинної поведінки, провести відмінність між вмістом елементів злочинної та правомірної поведінки, на основі сучасних досягнень соціальних наук.

На основі загальнотеоретичного аналізу: сформулювати визначення поняття генезису криміногенної особи і розкрити зміст його основних стадій; розробити універсальну типологію криміногенної особи і обгрунтувати можливість її використання на всіх етапах індивідуального попередження злочинів; проаналізувати практику індивідуального попередження злочинів на передкримінальній, кримінальній та посткримінальних стадіях; визначити існуючі в них проблемні ситуації та розробити рекомендації по їх усуненню; сформулювати конкретні пропозиції щодо вдосконалення законодавства (кримінального та кримінально-процесуального), відомчих нормативних актів, що регулюють механізм індивідуального попередження злочинів.

У чинному Кримінальному кодексі України встановлено вищий характер і ступінь суспільної небезпеки групових злочинів і поняття злочинної групи як об'єднання двох і більше осіб. Звичайно, це визначення не розкриває всіх кримінально-психологічних

особливостей злочинних груп, які є предметом кримінологічного вивчення, але дозволяє з метою правильної кримінально-правової кваліфікації відокремити їх від організованих злочинних груп. У теорії кримінології та криміналістики складається уявлення про традиційну злочинну групу, яка є єдиним об'єктом кримінальної діяльності, яка об'єднує на основі спільної антигромадської протиправної діяльності людей, що прагнуть до досягнення спільної злочинної мети.

Будь – яка злочинна група як один з різновидів малих соціальних груп людей не є простим (механічним) складанням якогось числа індивідів, спільно вчиняючи злочини. Кожна така група, з точки зору психології та соціології фактично перетворюється в єдиний суб'єкт кримінальної діяльності. У такому колективному суб'єкті злочину з'являються нові, не властиві окремим злочинцеві властивості, цілі, можливості і ін.

У кримінально каране діяння, вчинене групою осіб, відбувається об'єднання індивідуальних здібностей, загальних і спеціальних знань, умінь, професійних навичок (особливо злочинних) та ін. Досить істотно, що з часом відбувається поділ злочинної праці (з урахуванням складу групи цей поділ може бути і професійним).

Правоохоронним органам в ході їх діяльності сьогодні часто протистоять високоосвічені, впевнені у своїй невразливості злочинці, які легко зневажають вимоги закону і моралі на шляху досягнення своїх цілей. Збір даних зводиться, як правило, лише до отримання характеристик з місця роботи, навчання, проживання та довідок з психоневрологічних та наркологічних диспансерів. Причому в 72% вивчених справ ці матеріали з'являються на завершальному етапі розслідування.

Зазначені недоліки тягнуть за собою істотне зниження результативності тактичних прийомів, що використовуються в процесі розкриття і розслідування злочину. Тому надання слідчій практиці ефективних методів вивчення особи для подальшого використання отриманої криміналістично значимої інформації при прийнятті тактичних рішень і їх реалізації є актуальним напрямком криміналістичних досліджень.

Науковий керівник: *доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к.ю.н, доцент Даньши н Максим Валерійович.*